

Martyna Sońta

Wyższa Szkoła Turystyki i Języków Obcych w Warszawie, Polska

ORCID: 0000-0003-2723-1346 | e-mail: martyna.sonta@gmail.com

Wstęp do rozważań na temat obrazu *MEDIO AMBIENTE* (ŚRODOWISKO) w języku hiszpańskim

DOI: 10.34739/clg.2023.15.06

Ekologia i ochrona środowiska bez wątpienia należą do aktualnych tematów debaty międzynarodowej. Choć zagadnienia takie jak relacje człowieka z naturą czy troska o stworzony świat poruszane były już w źródłach biblijnych (Wcisło 2021), to pojęcie *środowiska*¹ jest stosunkowo nowe. Uznajemy, że staje się jednym ze słów-kluczy do współczesnej cywilizacji, a jego obraz utrwala się w języku. Biorąc pod uwagę fakt umiędzynarodowienia dyskusji środowiskowej, można przypuszczać, że nie stanowi ono wartości na poziomie narodu, ale na poziomie wspólnoty europejskiej czy nawet, w pewnym zakresie, globalnej. Wspomnieliśmy, że środowisko (hiszp. *medio ambiente*), jest terminem względnie nowym. W korpusie języka hiszpańskiego CREA² najstarszy przykład użycia wyrazu *medio ambiente* pochodzi z roku 1976. Częstotliwość jego występowania wzrasta systematycznie między rokiem 1980 a 2000, osiągając największą frekwencję na początku XXI wieku. Z racji tempa, jakie przybiera debata środowiskowa, ŚRODOWISKO jest naszym zdaniem konceptem godnym uwagi, a jego badania w nurcie językoznawstwa kulturowego są perspektywiczne.

Celem niniejszego artykułu jest zaprezentowanie pewnych spostrzeżeń dotyczących obrazu *MEDIO AMBIENTE*, które uznajemy za wstęp do rekonstrukcji obrazu ŚRODOWISKA w języku hiszpańskim. Chcielibyśmy również

---

¹ Rozumianego jako ‘ogół elementów otoczenia, zespół czynników chemicznych, biologicznych i fizycznych umożliwiający zachodzenie jakichś reakcji’ (PWN).

² *Corpus de Referencia del Español Actual*, <http://corpus.rae.es/creanet.html>, dostęp: VIII 2023.

zwrócić uwagę na dwa problemy związane z terminem *medio ambiente*. Według licznych źródeł (EHA) jest on niewłaściwie stosowany jako synonim *ambiente*³. Wywodzi się od niepoprawnego tłumaczenia angielskiego słowa *environment* na język hiszpański. Klasyfikowany jest jako błąd idiomatyczny, ale akceptowany i nierzadko spotykany, nawet w oficjalnych tekstach, pismach, aktach prawnych czy nazwach funkcjonujących w przestrzeni publicznej⁴. Drugą sporną kwestią jest pisownia wyrazu. Hiszpańska Akademia Królewska (*Real Academia Española*), autorytet w dziedzinie poprawności języka hiszpańskiego, rekomenduje pisownię łączną (*medioambiente*). Pierwszy człon wyrazu złożonego (*medio*) jest atoniczny, co powoduje, że obydwa wypowiedane są jako jedno słowo⁵. Pomimo tej rekomendacji częściej spotykana jest pisownia rozłączna (*medio ambiente*), co potwierdza fakt, że w analizowanym przez nas materiale językowym nie wystąpił żaden przykład pisowni łącznej.

Fundamentem metodologicznym prezentowanego w artykule badania jest teoria językowego obrazu świata oraz metoda jego rekonstrukcji opracowana przez Macieja Abramowicza, Jerzego Bartmińskiego i Wojciecha Chlebdę w ramach konwersatorium EUROJOS (2009: 341–342). Za Bartmińskim traktujemy język jako klasyfikator doświadczeń zbiorowych, niosący uzgodnioną społecznie wiedzę o świecie (Bartmiński 2007: 43) oraz jako narzędzie interpretacji i wartościowania (Bartmiński 2006: 78). Enrique Bernárdez (2008: 245–246) twierdzi, że niemożliwe jest widzenie rzeczywistości zupełnie obiektywne, pozbawione wartościowania. Zaznacza, że słowa nie tylko odpowiadają obiektom, ale są obciążone uczuciami. Jerzy Bartmiński (2012: 20) postuluje w rekonstrukcji JOS-u uwzględnienie trzech typów danych językowych, określanych skrótowo jako S-A-T, czyli system językowy, ankiety oraz teksty (Bartmiński, Chlebda 2008; Bartmiński 2015: 16; Niebrzegowska-Bartmińska 2017: 22).

Dotychczas interpretacji poddaliśmy dane tekstowe, na które składa się 149 cytatów. Wyodrębnione przez nas cytaty ukazują kolokacje wyrazu

³ Tłumaczone jako 'atmosfera, nastrój', 'środowisko, powietrze', 'otoczenie' (PONS). Z łaciny *ambiens, ambientis*, czyli 'coś, co otacza' (ETDESCH). W słownikach języka hiszpańskiego jako synonimy *ambiente* wskazywane są: *habitat, vivienda, hacjenda* (WREF), czyli 'mieszkanie, miejsce zamieszkania', jak również *medio, sector, estado* (DLRAE): 'środek, sektor, stan'.

⁴ Gra słów zastosowana w cytacie "Medio ambiente no es suficiente, lo necesitamos entero" (FRA1) [Pół środowiska nie wystarczy, potrzebujemy go całego], gdzie *medio* tłumaczymy jako 'pół', służy podkreśleniu niepoprawności terminu *medio ambiente*.

⁵ W przypadku przymiotnika *medioambiental* (środowiskowy) stosuje się pisownię łączną (PONS).

medio ambiente występujące w kilku tekstach prawnych związanych z tematem ochrony środowiska⁶, w korpusie języka hiszpańskiego CREA, uwzględniającego źródła literackie i periodyki o różnorodnej tematyce: społecznej, geologicznej, naukowej, technologicznej, religijnej (m.in. *El País*, *El Mundo*, *ABC*, *La Voz de Galicia*), a także w wybranych powiedzeniach o środowisku. Zgodnie z postulatami Grażyny Habrajskiej analiza tekstów doskonale odzwierciedla zawarte w języku wartościowanie i jest przydatna wtedy, gdy badana jest symbolika pojęć lub konotacje „odległe, słabo uzewnętrzniane i słabo uświadamiane przez użytkowników języka”. Pozwala także uwidocznić sposób konceptualizacji świata oraz wartościowania jako elementu kultury wspólnoty i jej językowej wizji rzeczywistości (Habrajska 2000: 82). Teksty prawne, jako dokumenty dotyczące życia zbiorowego, uznajemy za istotne w badaniu środowiska jako wartości. Jerzy Bartmiński i Monika Grzeszczak (2014: 22) podkreślają, że:

W preambułach do tego typu dokumentów przywołuje się określony zespół wartości podstawowych, tworzących de facto pewien „kanon aksjologiczny”.

Analiza wyodrębnionych z tekstów cytatów pozwoliła na wskazanie pewnych cech definicyjnych *MEDIO AMBIENTE*, dających uporządkować się w układzie aspektowym (Bartmiński 2007).

MEDIO AMBIENTE określane jest jako miejsce i przestrzeń (aspekt lokalny): „El medio ambiente es donde todos nos encontramos” (FRA1) [Środowisko jest tam, gdzie się wszyscy spotykamy⁷]. Może być poddawane modyfikacjom w taki sposób, żeby nadawało się do zamieszkania. Środowisko jest czymś, czego się używa, z czego się korzysta (aspekt fizyczny): „actual utilización (...) del medio ambiente suponen una disminución del potencial” (C352002) [dotychczasowe użycie (...) środowiska przyczynia się do zmniejszenia potencjału]. *MEDIO AMBIENTE* odnosi się do społeczeństwa (aspekt społeczny). Powinno stanowić społeczny priorytet (*prioridad*), jako że definiuje społeczny dobrobyt, co w przypadku jego zniszczenia odbije się na całym społeczeństwie: „No tendremos una sociedad si destruimos el medio ambiente” (FRA1) [Nie będziemy mieć społeczeństwa, jeśli zniszczymy środo-

---

⁶ Między innymi Ustawa o dziedzictwie naturalnym i bioróżnorodności (Ley 42/2007, de 13 de diciembre, del *Patrimonio Natural y de la Biodiversidad*) czy Ustawa o odpowiedzialności środowiskowej (Ley 26/2007, de 23 de octubre, de *Responsabilidad Medioambiental*).

⁷ Tłumaczenia hiszpańskich cytatów zostały wykonane przez autorkę artykułu.

wisko]. Co więcej, środowisko to kwestia wymagająca zarządzania na poziomie państwowym (aspekt polityczny): „prioridades que se ha marcado el Gobierno: medio ambiente, paro” (C71994) [priorytety, na które wskazał Rząd: środowisko, bezrobocie]. Jest przedmiotem polityki, projektów oraz tematem programów: „los efectos de determinados planes y programas en el medio ambiente (LEY1 pre.) [efekty określonych planów i programów środowiskowych]. W końcu, *MEDIO AMBIENTE* jest jednym z komponentów kultury (aspekt kulturowy): „La cultura incluye el medio ambiente físico” (C891985) [Kultura obejmuje środowisko fizyczne].

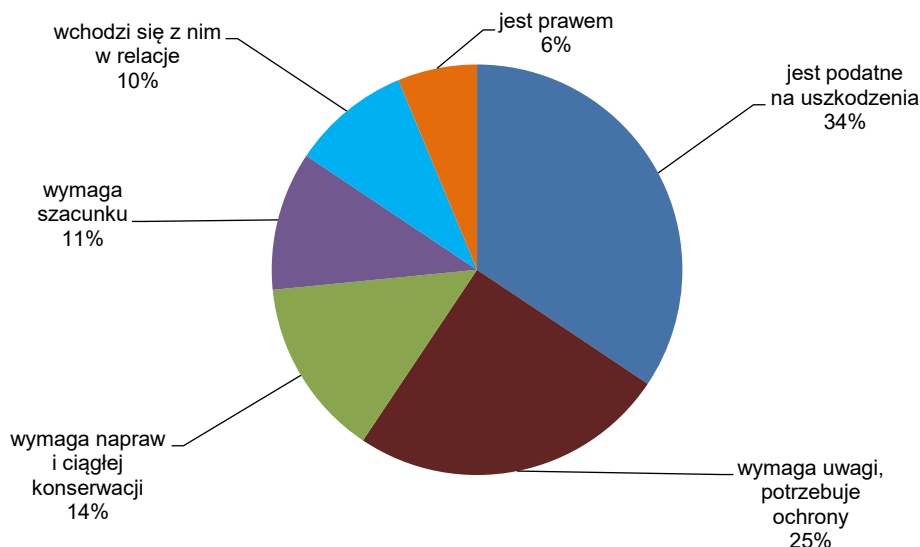
MEDIO AMBIENTE można zdefiniować jako: system, szereg czynników, zbiór okoliczności: „Conjunto de circunstancias o condiciones” (RAE). *MEDIO AMBIENTE* może być: adekwatne, odpowiednie (*adecuado*), lokalne (*local*), morskie (*marino*), fizyczne (*físico*); może mieć jakość (*tiene calidad*). Coś może na nie wpływać, z pewnych oddziaływań mogą wynikać konsekwencje dla środowiska (*tener consecuencias*). Środowisko ma wrogów (*enemigos*), jednakże ono samo też może być szkodliwe, na przykład dla zdrowia: „la salud humana afectada por el medio ambiente” (EUR) [zdrowie ludzkie, któremu szkodzi środowisko]. Środowisko jest tematem poddawany pod dyskusję publiczną, obok, na przykład, imigracji: „nuevos temas como la inmigración, el medio ambiente” (C91994) [nowe tematy takie jak imigracja, środowisko].

Prezentowana w artykule analiza ma charakter przede wszystkim jakościowy, w związku z czym za istotne dla rekonstrukcji obrazu ŚRODOWISKA w języku hiszpańskim uznajemy cechy poświadczone nawet przez pojedyncze cytaty, które zostały opisane wyżej. Z przytaczanego materiału językowego wyłania się jednak wyraźny obraz *MEDIO AMBIENTE*, na który składają się cechy ilustrowane największą liczbą cytatów. Cechy te przedstawiono na wykresie 1.

Na *MEDIO AMBIENTE* jako byt wrażliwy, delikatny (*frágil*), podatny na uszkodzenia (*daños*): „daños al medio ambiente” (LEY2 art. 7) [szkody dla środowiska] wskazuje 34% wszystkich poddanych interpretacji cytatów. Istnieje ryzyko (*riesgo*) wyniszczenia (*deterioro*) środowiska. Coś może mieć na nie szkodliwy wpływ (*efectos adversos, impactos*). Środowisko można zniszczyć (*destruir*). Można mu zagrażać (*amenazar*), a nawet popełnić względem niego przestępstwo⁸ (*cometer delito, crimen contra él*): „amenaza inminente

⁸ W prawodawstwie funkcjonuje termin *przestępstwo środowiskowe* (IWS), ang. Environmental crime (INT), hiszp. Delito ambiental, delito medioambiental (FGJ).

para el medioambiente” (EUR) [nieuniknione zagrożenie dla środowiska]. *Medio ambiente* umieszczane jest w szeregu obok wartości, takich jak własność (*propiedad*), zdrowie (*salud*) czy bezpieczeństwo zbiorowe (*seguridad colectiva*). Nie należy sądzić, iż sytuuje się w hierarchii wartości niżej od ekonomii: „Si realmente crees que el medio ambiente es menos importante que la economía, intenta aguantar la respiración mientras cuentas tu dinero” (FRA2) [Jeśli rzeczywiście sądzisz, że środowisko jest mniej ważne niż ekonomia, spróbuj wstrzymać oddech, podczas gdy liczysz pieniądze].

Wykres 1.6 cech *MEDIO AMBIENTE* najliczniej poświadczonych w analizowanym materiale językowym

Źródło: opracowanie własne

Zagrożeniem dla środowiska może być otoczenie miejskie (*entorno urbano*): „crear un entorno urbano que no atente contra el medio ambiente” (C342002) [stworzyć otoczenie miejskie, które nie zagrażałoby środowisku], różnego rodzaju zjawiska globalne (*fenómenos globales*): „comprender los fenómenos globales que afectan al medio ambiente” (C621997) [zrozumieć globalne zjawiska, które oddziałują na środowisko] czy śmieci (*basura*): „la basura nos invade y amenace nuestra salud y el medio ambiente” (C501998) [śmieci nas atakują i zagrażają naszemu zdrowiu i środowisku]. W związku z powyższym środowisko potrzebuje tego, by o nie dbać (*cuidar*)

(25% cytatów). Wymaga również obrony (*defensa*) i ochrony (*protección*): “los principios de prevención y de protección de las personas, el medio ambiente y la propiedad” (INF) [podstawy prewencji, ochrony osób, środowiska i własności].

MEDIO AMBIENTE wymaga ciągłych napraw (*reparar*) (14% cytatów), jak również restaurowania (*restaurar*), odnawiania (*restituir*), konserwacji (*conservar*) i utrzymania (*mantener*): „la conservación del medio ambiente y del entorno” (C261999) [konserwacja środowiska i otoczenia], „mantener un medio ambiente limpio, no degradado” (C681996) [utrzymać środowisko czyste i niezdegradowane].

Istotna grupa kolokacji (11% cytatów) odwołuje się do środowiska rozumianego jako byt wymagający szacunku (*respeto*) i zasługujący na niego (*merece respeto*): „repete mejor (...) el medio ambiente” (C22001) [bardziej szanuj środowisko]. Obserwuje się zachowania pozbawione respektu wobec środowiska (*conducta, actuaciones irrespetuosas*). Człowiek powinien potrafić łączyć przyjemności fizyczne, cielesne (*placeres carnales*) z szacunkiem do środowiska.

W 10% cytatów mowa jest o integrowaniu ze środowiskiem, wchodzeniu z nim w interakcje oraz nawiązywaniu relacji z *MEDIO AMBIENTE*. Relacje (*relación*) ze środowiskiem nawiązują: ludzie (*personas*), człowiek (*hombre*), istoty żywe (*seres vivos*).

MEDIO AMBIENTE traktowane jest jako prawo (*un derecho*) (6% cytatów) obywateli i społeczeństwa. Prawo do środowiska powinno być zagwarantowane: „garantizar los derechos de las personas a un medio ambiente adecuado” (LEY1 pre.) [zagwarantować prawo ludzi do odpowiedniego środowiska]. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że chociaż środowisko traktuje się jako przestrzeń, w której współegzystują wszystkie istoty żywe, to o prawie zwierząt czy roślin w cytatach prawie nie wspomina się.

Zgodnie z przyjętą metodą badań językowo-kulturowego obrazu *MEDIO AMBIENTE* w celu uzupełnienia jego rekonstrukcji konieczna jest wnikliwa analiza słownikowych definicji leksemu *medio ambiente*, przegląd obszernego materiału tekstowego oraz zebranie i analiza danych ankietowych. Niemniej jednak analiza i interpretacja zgromadzonego do tej pory materiału językowego pozwala na wyciągnięcie interesujących, wstępnych wniosków na temat obrazu i wartościowania ŚRODOWISKA w języku hiszpańskim. Traktujemy je jako zapowiedź przyszłych dociekań. Analizując konteksty użycia

słowa *medio ambiente*, można uznać, że zbiorowość obarcza siebie odpowiedzialnością za środowisko. W wielu cytatach występuje podmiot w pierwszej osobie liczby mnogiej *nosotros* (my): „*destruimos el medio ambiente*” (FRA1) [niszczymy środowisko]. Na poczucie zbiorowej odpowiedzialności za środowisko wskazuje ponadto zaimek *nuestro* (nasz): „*nuestro medio ambiente*” (FRA1) [nasze środowisko]. *MEDIO AMBIENTE* jest nie tylko przestrzenią, w której żyje człowiek, zbiorem czynników biotycznych, abiotycznych i społeczno-ekonomicznych. Ceni się je również jako elementarne prawo człowieka. Można zaliczyć je do grupy wartości związanych z życiem jednostki oraz z życiem społecznym. Wymaga ciągłej uwagi współczesnego społeczeństwa, odpowiedniego zarządzania, szacunku, ochrony i dbania o to, by jego zużycie nie doprowadziło do jego zniszczenia.

Literatura

Abramowicz M., Bartmiński J., Chlebda W. (2009): *Językowo-kulturowy obraz świata Słowian na tle porównawczym. Założenia programu „A” (10 VI 2009)*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 21, s. 341–342.

Bartmiński J. (1988): *Słownik ludowych stereotypów językowych. Założenia ogólne*. „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 1, 11–34.

Bartmiński J. (2006): *Niektóre pojęcia i problemy etnolingwistyki lubelskiej*. „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 18, 77–90.

Bartmiński J. (2007): *Opozycja swój/obcy a problem językowego obrazu świata*. „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 19, s. 36–59.

Bartmiński J., Bielińska-Gardziel I., Żywicka B. (red.) (2015): *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*. Tom 1: *Dom*, Lublin.

Bartmiński J., Chlebda W. (2008): *Jak badać językowo-kulturowy obraz świata Słowian i ich sąsiadów?*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 20, s. 11–27.

Bartmiński J., Grzeszczak M. (2014): *Jak rekonstruować kanon wartości narodowych i europejskich?*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 26, s. 21–44.

Bernárdez E. (2008): *El lenguaje como cultura. Una crítica del discurso sobre el lenguaje*, Madrid.

Habrajska G. (2000): *Metody ankietowe i analiza tekstów w badaniach językowego obrazu świata*, „Język a Kultura. Językowy obraz świata i kultura” 13, s. 73–84.

Niebrzegowska-Bartmińska S. (2017): *Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie?*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury” 29, s. 11–29.

Twardziłowski T. (2017): *Polecenie panowania nad stworzeniem (Rdz 1,26-28) w ekologicznej hermeneutyce Biblii*, „Collectanea Theologica” 87, nr 1, s. 5–24.

Wcisło J. (2021): *Co Biblia mówi o ochronie środowiska?*, „misyjne.pl”, <https://misyjne.pl/co-biblia-mowi-o-ochronie-srodowiska/>, dostęp: 6 VII 2023.

Rozwiązanie skrótów

DLRAE – *Diccionario de la lengua española*, <https://dle.rae.es/ambiente?m=form>, dostęp: 10 VII 2023.

EHA – *¿Medio ambiente o un solo ambiente?*, <https://www.eha.cl/noticia/opinion/opinion-medio-ambiente-o-un-solo-ambiente-10699>, dostęp: 10 V 2023.

ETDESCH – *DECEL Diccionario Etimológico Castellano en Línea*, <http://etimologias.dechile.net/?ambiente>, dostęp: 2 VI 2023.

EUR – *La política de medio ambiente: principios generales y marco básico*, <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/es/sheet/71/la-politica-de-medio-ambiente-principios-generales-y-marco-basico>, dostęp: 10 V 2023.

FGJ – *¿Cuáles son los delitos ambientales y sus penas?*, <https://www.fgjcdmx.gob.mx/nuestros-servicios/fiscalias-desconcentradas-y-coordinaciones-territoriales/fedapur/cuales-son-los-delitos-ambientales-y-sus-penas>, dostęp: 7 VII 2023.

FRA1 – *Frases del medio ambiente para niños*, <https://www.ecologiaverde.com/frases-del-medio-ambiente-para-ninos-1175.html>, dostęp: 20 VI 2023.

INF – *Informe anual de residuos sólidos municipales y no municipales en el Perú gestión 2012*, <https://redrrss.minam.gob.pe/material/20140423145035.pdf>, dostęp: 20 V 2023.

INT – *Environmental crime*, <https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime>, dostęp: 5 VII 2023.

IWS – *Przestępczość środowiskowa – współczesne wyzwanie dla organów ścigania oraz Inspekcji Ochrony Środowiska*, <https://wydawnictwo.iws.gov.pl/produkt/przestepczosc-srodowiskowa-wspolczesne-wyzwanie-dla-organow-scigania-oraz-inspekcji-ochrony-srodowiska/>, dostęp: 7 VII 2023.

LEY1 – *Ley 42/2007, de 13 de diciembre, del Patrimonio Natural y de la Biodiversidad*, <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-21490>, dostęp: 10 VI 2023.

LEY2 – *Ley 26/2007, de 23 de octubre, de Responsabilidad Medioambiental*, <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2007-18475>, dostęp: 10 VI 2023.

Wstęp do rozważań na temat obrazu MEDIO AMBIENTE (ŚRODOWISKO) w języku hiszpańskim

PONS – *Słownik online PONS*, <https://pl.pons.com/t%C5%82umaczenie>, dostęp: 07 VII 2023.

PWN – *Słownik języka polskiego PWN*, <https://sjp.pwn.pl/slowniki/%C5%9Brodowisko.html>, dostęp: 5 VII 2023.

Introduction to the consideration of the image MEDIO AMBIENTE (ENVIRONMENT) in Spanish

The article is a collection of reflections constituting an introduction to the reconstruction of the *MEDIO AMBIENTE (ENVIRONMENT)* image in Spanish. In the introduction, the author discusses the methodological basis of the research, which is the theory of the linguistic image of the world and the method of its reconstruction proposed by Jerzy Bartmiński as part of the EUROJOS seminar. She then presents an analysis of the textual material, which consists of quotations that are collocations of the word *medio ambiente*. The results of the analysis make it possible to indicate the defining features of *MEDIO AMBIENTE* which constitute the image and the way of valuing the environment in Spanish.

Keywords: *linguistic worldview, values in language, environment, environmental debate*

Słowa kluczowe: *językowy obraz świata, wartości w języku, środowisko, debata środowiskowa*